

bijlage

Inhoudelijke adviezen per aspect

Onze referentie

6421485

Samenvatting van de adviezen

Hieronder worden de ingewonnen adviezen samengevat naar de verschillende aspecten waarover is geadviseerd:

- A. De verhouding tot hoger recht
- B. De verhouding tot nationaal recht
- C. Kernwaarden advocatuur
- D. Verhoging weerbaarheid
- E. Rechtsvergelijking
- F. Praktische uitvoerbaarheid

A. Hoger recht

EVRM

Artikel 6, eerste lid, EVRM garandeert het recht op een eerlijk proces in strafrechtelijke procedures. Uit vaste jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) blijkt dat het recht op bijstand van een advocaat onderdeel uitmaakt van het recht op effectieve toegang tot de rechter en daarom onder de reikwijdte valt van artikel 6 lid 1 EVRM. Wanneer daartoe in een specifiek geval dwingende redenen bestaan, kan een inmenging door de staat echter gerechtvaardigd zijn.

Artikel 6, derde lid, onder c, EVRM geeft de verdachte het recht zichzelf te verdedigen of daarbij de bijstand te hebben van een raadsman naar eigen keuze of, indien hij niet over voldoende middelen beschikt om een raadsman te bekostigen, kosteloos door een toegevoegd advocaat te kunnen worden bijgestaan, indien de belangen van een behoorlijke rechtspleging dit eisen. Het recht op vrije advocaatkeuze is evenwel niet absoluut. Het EHRM heeft bepaald dat een inperking van de vrije advocaatkeuze in strafzaken onder bepaalde omstandigheden geoorloofd kan zijn. Het toetsingskader voor een dergelijke inperking is door het EHRM onder meer uiteengezet in de zaak Croissant tegen Duitsland uit 1992. Het EHRM heeft in vaste jurisprudentie bepaald dat nationale autoriteiten acht moeten slaan op de wens van de verdachte om door een bepaalde advocaat te worden bijgestaan, maar dat van die wensen kan worden afgeweken, wanneer sprake is van '*relevant and sufficient grounds for holding that this is necessary in the interests of justice*'.

Prof. dr. Diana de Wolff geeft aan dat zij geen rechtspraak heeft gevonden over het uitsluiten van een advocaat om als voorkeursadvocaat aan een EBI- of AIT-gedetineerde cliënt bijstand te verlenen om de reden dat de advocaat reeds een bepaald aantal andere EBI- of AIT-gedetineerde cliënten bijstaat. Wel valt volgens haar in de rechtspraak de volgende lijn te vinden. Volgens het EHRM moeten de nationale autoriteiten rekening houden met de advocaatkeuze van een verdachte en moet een eventuele beperking van dat recht noodzakelijk zijn in het belang van de rechtspleging.

Datum
27 mei 2025

Onze referentie
6421485

Een vergaande inmenging zoals voorgesteld in motie 14 acht het College niet goed verenigbaar met de toets die het EHRM aanlegt bij zijn uitleg van artikel 6 lid 3 sub c EVRM. De toets die in jurisprudentie van het EHRM wordt aangelegd is of in het licht van alle relevante omstandigheden van het geval gronden aanwezig zijn die een inmenging rechtvaardigen. Dit geeft naar het oordeel van het College geen ruimte voor een generieke inperking van de vrije advocaatkeuze op voorhand, uitsluitend op grond van het detentieregime van een rechtzoekende. Een beslissing tot plaatsing of overplaatsing in de EBI of een AIT levert op zichzelf nog geen zwaarwegende reden op om te rechtvaardigen dat het recht van een rechtzoekende om te worden bijgestaan door een advocaat van zijn keuze, zou moeten worden ingeperkt. Wanneer die redenen wel aanwezig zijn, constateert het College dat het huidige wettelijk systeem aanknopingspunten biedt om in te grijpen (Zie onder B Nationaal recht).

Het College wijst er voorts op dat de inhoud van het voorstel nog andere risico's meebrengt op inbreuken op artikel 6 (lid 3) EVRM. Op grond van artikel 15 Penitentiare beginselenwet gaat de uitvoerende macht over de plaatsing van gedetineerden. Wanneer het detentieregime bepaalt of een gedetineerde door een bepaalde advocaat mag worden bijgestaan, betekent dit dat een plaatsingsbeslissing directe invloed kan hebben op de verdedigingsrechten van een verdachte. Denkbaar is dan namelijk, dat als gevolg van een (over)plaatsing, gelet op bijvoorbeeld een inschatting van het vluchtrisico, de verdachte niet langer door de door hem gekozen advocaat kan worden bijgestaan. Dit brengt een risico mee van oneigenlijk gebruik van plaatsingsbevoegdheden. Gelet op de waarde die het EHRM hecht aan de autonomie van de verdediging en de kritische toets van inmenging door de uitvoerende macht, signaleert het College een reëel risico dat het EHRM zal oordelen dat dit niet verenigbaar is met artikel 6 EVRM.

De LA wijst op het onderscheid tussen het recht op vrije advocaatkeuze en het recht op geprivilegieerd contact tussen een (gedetineerde) verdachte en zijn advocaat. Of geprivilegieerd contact moet worden toegestaan tussen een gedetineerde verdachte en een bepaalde advocaat, is afhankelijk van of die advocaat zijn advocaat is, in die zin dat deze de gedetineerde bijstaat (in een strafzaak). Het gaat er dus om of tussen hen een advocaat-cliëntrelatie bestaat. Of die relatie bestaat, is afhankelijk van het tussen de cliënt en advocaat tot stand komen van een overeenkomst (van opdracht) en dus van de wil van de cliënt en de advocaat: als tussen hen overeenstemming bestaat over door de advocaat aan de cliënt te verlenen rechtsbijstand, dan bestaat er een advocaat-cliëntrelatie. Een wettelijke bepaling die in algemene zin het (geprivilegieerd) contact verbiedt tussen een gedetineerde en een advocaat met wie hij een advocaat-cliëntrelatie heeft – zonder afweging van de omstandigheden van het individuele geval, maar enkel op basis van het gegeven dat de advocaat al twee EBI-/AIT-gedetineerden bijstaat – zal naar de inschatting van de LA veel discussie opleveren, ook op basis van artikel 6 EVRM. De LA ziet meer ruimte als deze regeling de vorm krijgt van een beperking van de vrije advocaatkeuze van de gedetineerde, waarmee wordt voorkomen dat een advocaat-cliëntrelatie tot stand komt. Het recht op vrije advocaatkeuze in strafzaken is onder meer geregeld in artikel 6 lid 3 sub c EVRM en artikel 14 lid 3 sub b IVBPR. Het recht op vrije advocaatkeuze is echter niet absoluut, zo volgt uit onder meer de jurisprudentie van het EHRM. Daarin hanteert

Datum
27 mei 2025

Onze referentie
6421485

het EHRM als criterium voor het beperken van het recht op vrije advocaatkeuze of daarvoor "relevant and sufficient reasons" bestaan (stap 1). Als dat niet of onvoldoende het geval is, beoordeelt het hof vervolgens de "overall fairness of the criminal proceedings" om te bepalen of een schending van artikel 6 EVRM moet worden aangenomen (stap 2). Het EHRM hanteert voor een beperking van het recht op vrije advocaatkeuze daarmee een minder strikt criterium (relevante en voldoende redenen) dan voor het geheel onthouden van toegang tot een advocaat (dwingende redenen). Wat relevante en voldoende redenen zijn, dient van geval tot geval te worden beoordeeld. Voorbeelden van omstandigheden c.q. overwegingen die een beperking van de vrije advocaatkeuze in aan het EHRM voorgelegde zaken konden rechtvaardigen, zijn:

- voorschriften omtrent de bevoegdheid tot het procederen in (hoogste) (cassatie)instanties;
- de voortvarende behandeling van een procedure, waarbij onder meer de vestigingsplaats van de toegewezen advocaat in kwestie meespeelde;
- de nabije vestigingsplaats van een toegewezen advocaat ten opzichte van de rechtbank en de inrichting waar een verdachte was gedetineerd;
- additionele kosten en vertraging van de procedure die het gevolg zouden zijn van het tussentijds wisselen van advocaat;¹
- afwezigheid van de zelf gekozen advocaat zonder afmelding of opgave van reden tijdens een zitting waar getuigen werden gehoord.

De LA gaat ervan uit dat de met de motie beoogde beperking in elk geval een inmenging oplevert in het door (o.a.) artikel 6 lid 3 sub c EVRM beschermde recht, en dus door rechters daaraan zal worden getoetst. Bepalend zal dan zijn of de achterliggende redenen voor deze beperking – het verkleinen van het risico op voortgezet crimineel handelen vanuit detentie door een specifieke categorie (gevaarlijke) gedetineerden, alsmede het beschermen van de betrokken advocaten tegen druk, dwang of dreiging vanuit de georganiseerde criminaliteit – kunnen worden aangemerkt als 'relevant and sufficient reasons'. Mede gelet op het EHRM-arrest Atristain Gorosabel/Spanje is echter onzeker of ook een bij algemene regel ingestelde beperking kan worden gerechtvaardigd, zonder dat een beoordeling plaatsvindt aan de hand van de omstandigheden van het individuele geval. Uit dit arrest blijkt in elk geval dat het EHRM een dergelijke algemene regel kritisch beoordeelt.¹ Het daadwerkelijk bij de rechter overeind blijven van zo'n algemene regel is volgens de LA sterk afhankelijk van een deugdelijke onderbouwing van de noodzakelijkheid ervan. Of die onderbouwing kan worden geleverd, kan de LA binnen het bestek van het advies niet beoordelen.

Eerste Protocol bij het EVRM

Het EHRM heeft bevestigd dat een zakelijk klantenbestand ('clientele'), ook van een advocaat, moet worden aangemerkt als een 'possession' in de zin van art. 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM (EP). Het lijkt daarbij wel te moeten gaan om bestaande klanten; toekomstig inkomen wordt door het EHRM althans niet als 'possession' aangemerkt. In elk geval voor zover de beoogde regel tot gevolg zou hebben dat bestaande advocaat-cliëntrelaties moeten worden beëindigd, lijkt die dan ook een inmenging op te leveren in het door art. 1 van het EP beschermde

---

¹ Zie p. 11-12 van het advies van de LA.

Datum
27 mei 2025

Onze referentie
6421485

eigendomsrecht van de advocaat. Art. 1 EP laat echter beperkingen toe voor zover die het algemeen belang dienen, in lijn zijn met de wet en de algemene beginselen van internationaal recht en voor zover sprake is van een 'fair balance' tussen de beperking van het eigendomsrecht en het nagestreefde algemeen belang (voor zover de beperking dus proportioneel is). Naar het oordeel van de LA kan de voorgestelde maatregel een rechterlijke toets aan art. 1 EP doorstaan.

IVBPR

Artikel 14, derde lid, onder d, van het IVBPR garandeert het recht van verdachten op bijstand van een raadsman naar keuze. Ook vanuit het IVBPR ziet het College weinig ruimte voor een inperking van de vrije advocaatkeuze enkel op grond van de detentieplaats van een rechtzoekende. Artikel 14, derde lid onder 3, IVBPR vereist immers dat de staat met concrete feiten en omstandigheden komt die een inperking van de vrije advocaatkeuze in dat specifieke geval rechtvaardigen.

EU-Handvest

Artikel 47 van het EU-Handvest voor de grondrechten (Handvest) garandeert het recht op een doeltreffende voorziening in rechte en op een onpartijdig gerecht. De vrije keuze van een advocaat is een belangrijk onderdeel van dit recht, aangezien het toegang biedt tot een eerlijke verdediging en een onpartijdige rechtsgang. Artikel 47 Handvest vereist een evenredigheidstoets per individueel geval. Een generieke inperking enkel op grond van het detentieregime waar een rechtzoekende is gedetineerd staat daarmee volgens het College op gespannen voet.

EU-Richtlijn

De vrije advocaatkeuze is in meerdere EU-richtlijnen vastgelegd. Artikel 3, eerste lid, van de Richtlijn inzake toegang tot een advocaat in strafprocedures bepaalt dat verdachten recht hebben op bijstand van een advocaat, op een zodanig moment en op een zodanige wijze dat zij hun verdedigingsrechten daadwerkelijk in de praktijk kunnen uitoefenen. Ook vanuit het perspectief van het EU-recht voorziet het College dat het HvJ EU zal oordelen dat een inperking van het vrij verkeer tussen advocaat en cliënt enkel op basis van de plaats waar die cliënt is gedetineerd, op gespannen voet staat met fundamentele rechten van de rechtzoekende.

B. Nationaal recht

Penitentiaire beginselenwet

De RSJ wijst op de bestaande bevoegdheid van de directeur op grond van artikel 38, derde lid, van de Penitentiaire beginselenwet (Pbw). De directeur kan de toelating tot een gedetineerde van (een) bepaald(e) persoon of personen weigeren als dit noodzakelijk is met het oog op een belang zoals de handhaving van de orde of de veiligheid in de inrichting, de bescherming van de openbare orde of nationale veiligheid of het voorkomen of opsporen van strafbare feiten, als bedoeld in artikel 36, vierde lid, van de Pbw. Slechts in zeer uitzonderlijke situaties kan de directeur met het oog op de orde en veiligheid van de inrichting, de (geprivilegieerde) toegang ontzeggen.

Datum
27 mei 2025

Onze referentie
6421485

Wetboek van Strafvordering

Daarnaast geeft de RSJ aan dat de vrije toegang van een advocaat tot een verdachte in detentie kan worden beperkt op grond van artikel 46 van het Wetboek van Strafvordering (Sv). Het contact kan op bevel van de officier van justitie voor een maximumduur van zes dagen worden ontzegd als er een ernstig vermoeden is dat het onderzoek zal worden verstoord.

Prof. dr. Diana de Wolff benoemt in haar advies dat het recht om in strafzaken een eigen advocaat te kiezen een fundamenteel recht is dat in de nationale wetgeving is erkend in de artikelen 28 en 28a Strafvordering.

Advocatenwet

De Wolff schetst tevens de hoofdlijnen van de beroepsethiek van de advocatuur. Advocaten zijn op grond van artikel 46 Advocatenwet aan tuchtrecht onderworpen. De eed of de belofte maakt ook deel uit van de toetsing door de tuchtrechter. Iedere advocaat heeft voorafgaand aan inschrijving op het tableau (onder meer) gezworen of beloofd geen zaak te zullen aanraden of verdedigen die hij of zij in gemoede niet rechtvaardig acht (artikel 3 Advocatenwet). Voor advocaten gelden vijf kernwaarden, die sinds 2015 zijn vastgelegd in artikel 10a Advocatenwet. De kernwaarden zijn: onafhankelijkheid, partijdigheid, vertrouwelijkheid, deskundigheid en integriteit.

C. Kernwaarden

Een advocaat dient zich te houden aan gedragsregels, ingebed in onder andere de Gedragsregels Advocatuur. De Wolff belicht in haar advies de kernwaarden onafhankelijkheid, integriteit en partijdigheid in het kader van de motie.

Onafhankelijkheid

De onafhankelijke rol van de advocaat is cruciaal voor de goede rechtsbedeling en voor het vertrouwen in de rechtspleging. Een advocaat die niettemin door dwang of manipulatie niet langer 'vrij en onverveerd' kan optreden in een bepaalde zaak, moet de opdracht beëindigen. Gedragsregel 14 bepaalt dat een advocaat zich niet aan de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van een opdracht kan onttrekken met een beroep op de opdracht van de cliënt of diens instructies. Hiermee komt het beginsel tot uitdrukking dat de advocaat dominus litis is.

Integriteit

Integriteit in verband met de beroepsuitoefening vereist dat een advocaat rechtschapen, onomkoopbaar en betrouwbaar is. Van advocaten mag volgens de tuchtrechter worden verwacht dat zij zich van de waarde van integriteit voortdurend bewust zijn en dat zij hun handelwijze afstemmen op het voorkomen van twijfel aan de eerlijkheid en oprechtheid van hun handelen.

Partijdigheid

Het dienen van het belang van de cliënt is het leidende beginsel voor advocaten. Zeker in het strafrecht komt het belang van de kernwaarde partijdigheid sterk naar voren, gelet op de machtsongelijkheid tussen een verdachte enerzijds en de organen die met opsporing en vervolging zijn belast anderzijds en gelet op de omstandigheden waarin een aangehouden of gedetineerde persoon zich bevindt.

De taak van de advocaat om de belangen van de cliënt te dienen is conform artikel 10a Advocatenwet uiteraard beperkt tot het behartigen van gerechtvaardigde belangen van de cliënt en bij de uitvoering van een opdracht hoort de advocaat zich betamelijk, in overeenstemming met de beroepsethische normen en waarden te gedragen.

Datum
27 mei 2025

Onze referentie
6421485

Gedragsregel 15

Volgens deze regel is het, voor zover hier van belang, aan een advocaat niet toegestaan tegelijkertijd voor meer dan één partij op te treden in een zaak waarin deze partijen een tegengesteld belang hebben. Advocaten streven ernaar te voorkomen dat deze situatie ontstaat. Wanneer die omstandigheid zich niettemin voordoet of als een daarop uitlopende ontwikkeling aannemelijk is, zal de advocaat zich geheel en uit eigen beweging uit de zaak moeten terugtrekken, dus de opdracht van alle partijen moeten beëindigen.

D. Instrumenten ter bewustwording van en de weerbaarheid tegen oneigenlijke druk

Naast De Wolff stelt ook de RSJ dat de bewustwording binnen de advocatuur toeneemt van mogelijke dreiging en risico's die het bijstaan van cliënten binnen het strafrecht met zich meebrengt. Eind 2021 heeft de NOvA de Taskforce Bescherming tegen ondermijning opgezet. Hiermee wil de NOvA de rechtsstaat versterken, bewustwording van risico's die met de beroepsuitoefening kunnen samenhangen vergroten en de weerbaarheid en veiligheid van advocaten versterken. Daarnaast heeft de NOvA diverse ontwikkelingen in gang gezet. Zo is er een vertrouwensadvocaat ingesteld die advocaten kunnen benaderen als zij vrezen hun onafhankelijkheid te verliezen, omdat ze bijvoorbeeld te maken krijgen met ondermijnende criminaliteit. Ook is er een noodtelefoonnummer dat zeven dagen per week, 24 uur per dag bereikbaar is voor advocaten die een melding willen doen van een (be)dreiging of die zich bedreigd voelen. Daarnaast heeft de NOvA een speciale weerbaarheidstraining ontwikkeld voor strafrechtadvocaten. In de weerbaarheidstraining voor advocaten met gedetineerde cliënten wordt aandacht besteed aan omgaan met druk en de mogelijke invloeden op het prestatievermogen van de advocaat.

E. Rechtsvergelijking

Er is prof. dr. Diana de Wolff niet gebleken dat er elders (wettelijke of gedragsrechtelijke) regelingen bestaan zoals motie 14 als doel heeft. De Wolff noemt het in opdracht van het WODC verricht onderzoek naar het '41-bis regime'. Hieruit blijkt dat de Italiaanse overheid contact tussen een zogenoemde '41-bis gedetineerde' en zijn advocaat verder zou willen beperken omwille van de kwetsbaarheid die gelegen is in de mogelijkheid van het doorgeven van codeboodschappen. Daarbij geldt dat het aantal gedetineerden dat door één en dezelfde advocaat wordt bijgestaan, in Italië niet is gelimiteerd. Een verdere inperking is volgens de Italiaanse overheid echter niet mogelijk, 'gelet op de Europeesrechtelijke normering'. Een regeling als beoogd in de motie lijkt in Italië dus wel overwogen, maar niet te zijn ingevoerd. Ook de RSJ en de NOvA benoemen dit in hun advies.

Datum
27 mei 2025

Onze referentie
6421485

De Wolff noemt in haar advies een studie die M.F. Attinger heeft uitgevoerd naar gedragscodes voor advocaten en eventuele separate gedragscodes voor strafrechtadvocaten in alle lidstaten van de Europese Unie, Engeland en Wales, en Schotland. Hieruit blijken de volgende bevindingen:²

- In de regelgeving van verschillende andere landen is, net als in het Nederlandse Statuut voor de raadsman in strafzaken, expliciet bepaald dat het verdedigen van medeverdachten mogelijk is, maar alleen met de geïnformeerde en schriftelijke toestemming van alle verdachten. Zodra er een conflict is, zal de advocaat zich helemaal moeten terugtrekken en moeten de zaken worden overgedragen aan andere advocaten;
- Voor het geval een advocaat zich moet terugtrekken uit een strafzaak, benadrukken alle regelingen dat strafrechtadvocaten ervoor moet zorgen dat een terugtrekking de belangen van de verdachte niet negatief beïnvloedt;
- Nagenoeg alle codes verbieden gezamenlijke verdediging als van meet af aan duidelijk is dat de medeverdachten een tegenstrijdig belang hebben of kunnen hebben. De Schotse regelgeving is volgens Attinger het strengst door voor te schrijven dat gezamenlijke verdediging van medeverdachten slechts in uitzonderlijke omstandigheden is toegestaan.
- In Schotland en België wordt advocaten expliciet geadviseerd om niet de verdediging van meer dan één verdachte in dezelfde zaak op zich te nemen. De gedragsregels in Duitsland vermelden de mogelijkheid van een gezamenlijke verdediging van meerdere verdachten in dezelfde zaak door verschillende advocaten. Zij mogen hun werk coördineren, maar moeten het belang van hun eigen cliënt vooropzetten. Deze regel zal te maken hebben met het in Duitsland geldende verbod van *Mehrfachverteidigung*.
- Een advocaat in Duitsland mag een aanwijzing niet aanvaarden als duidelijk is dat de verdachte niet door hem of haar wil worden vertegenwoordigd, in het bijzonder wanneer vanwege de omstandigheden van het geval een goede verdediging niet kan worden gegarandeerd. Dat komt min of meer overeen met wat het Statuut voor de raadsman in strafzaken bepaalt over de voorkeursadvocaat.

De NOvA heeft zowel contacten via internationale organisaties (CCBE-verband) als individuele contacten van leden van de NOvA met collega's in België, Duitsland en Italië bevraagd. In geen van de ons omringende landen is een verstreckende maatregel met dezelfde doelstelling als thans geadviseerd aan de orde. Evenals prof.dr. Diana de Wolff geeft de NOvA aan dat in Duitsland een beperking bestaat op het totaal aantal advocaten dat een verdachte mag hebben in één strafprocedure. Artikel 137, lid 2 van het Duitse Wetboek van Strafvordering (StPO) luidt zover relevant:

„Der Beschuldigte kann sich in jeder Lage des Verfahrens des Beistandes eines Verteidigers bedienen. Die Zahl der gewählten Verteidiger darf drei nicht übersteigen.“ („De verdachte kan op elk moment in de procedure de bijstand inroepen van een advocaat. Het aantal gekozen advocaten mag echter niet meer dan drie bedragen.”)

Dit betekent dat de verdachte het recht heeft om een advocaat in elke fase van de procedure in te schakelen, maar het aantal advocaten dat een verdachte in een

---

² M.F. Attinger, Rules of Conduct for Criminal Defence Lawyers, A Deontological Approach to Defence Rights (diss.), Open Universiteit 2020, p. 182.

strafprocedure mag kiezen is beperkt tot maximaal drie. Dit is een praktische regeling die voorkomt dat er te veel advocaten bij de zaak betrokken raken, wat zou kunnen leiden tot verwarring of vertraging in de strafprocedure.

Datum
27 mei 2025

Onze referentie
6421485

F. Praktische uitvoerbaarheid

De RSJ plaatst vraagtekens bij de praktische uitvoerbaarheid van motie 14. Een beperking van het aantal cliënten dat een advocaat mag bijstaan voor het EBI- en AIT-regime zal neerkomen op de noodzaak van een veel groter aantal gespecialiseerde advocaten die de strafzaken van deze gedetineerden kunnen behartigen. Daarnaast zal het betekenen dat een groot deel van deze advocaten simpelweg niet beschikbaar is voor de gedetineerden op deze specifieke afdelingen als zij al een beperkt aantal gedetineerden in die regimes bijstaan. Dit zal gevolgen hebben voor het recht op een vrije toegang tot een advocaat. Ook voorziet de RSJ andere praktische problemen. De detentiestatus van cliënten van advocaten is immers zeer dynamisch: ze kunnen zijn aangehouden, voorlopig gehecht, geschorst uit de voorlopige hechtenis of vrijgesproken. Daarnaast kunnen ze ook van een regulier regime naar een AIT of EBI worden overgeplaatst en andersom. Een beperking van het aantal cliënten zal op praktisch gebied onuitvoerbaar zijn aangezien het aantal cliënten van een advocaat dat op een AIT of EBI verblijft steeds kan wisselen. Daarmee rijst de vraag of een advocaat zich moet terugtrekken als diens cliënt op een AIT of in de EBI wordt geplaatst en wie hierop toeziet. De RSJ vraagt zich af of het in deze gevallen aan de directeur is om te bepalen welke gedetineerde zijn advocaat niet (meer) mag ontvangen. Bovendien vindt de RSJ het zeer problematisch dat een langdurige vertrouwensband met een cliënt dan komt te vervallen. Tevens is de vraag hoe het bijstaan door een advocaat wordt gedefinieerd. Valt het in afwachting zijn van beroep of cassatie hier ook onder en geldt deze beperking ook bij penitentiaire en vreemdelingenrechtelijke zaken?

Ten slotte gelden er lange doorlooptijden bij hoger beroepszaken. Als een advocaat in de tussentijd geen andere cliënten mag bijstaan in de EBI of AIT, dan leidt dit ertoe dat er nog meer gespecialiseerde advocaten nodig zijn, hetgeen versterkt wordt omdat er in de toekomst meer EBI- en AIT-plekken gaan komen. Dit lijkt het aanbod per gedetineerde van beschikbare gespecialiseerde advocaten sterk te verminderen, waardoor het recht op vrije advocaatkeuze in het gedrang komt.

Ook de NOvA stelt dat juist op het terrein van penitentiair recht (waaronder EBI/AIT-regimes) slechts een beperkt aantal advocaten deskundig zijn. Verder wijst de NOvA op een groot aantal knelpunten in de praktijk die worden voorzien bij het 'cliëntenplafond' zoals geschetst in de motie. Daarnaast wijzen zij op de gevolgen voor lopende procedures. Als plaatsing tijdens een lopende strafzaak gebeurt, dan moet de advocaat mogelijk halverwege de verdediging neerleggen. Dat kan leiden tot:

- schending van het recht op effectieve rechtsbijstand (artikel 6 EVRM);
- vertraging van het proces;
- verstoring van de rechtsgang;
- verhoogde kosten voor de Raad voor de Rechtsbijstand, omdat een nieuwe advocaat moet inwerken, inlezen en procedures mogelijk moeten worden overgedaan.

Andere vragen die volgens de NOVA spelen zijn bijvoorbeeld of een advocaat de procedure mag blijven doen zolang de plaatsing wordt aangevochten. En mag hij de cliënt weer bijstaan bij terugplaatsing naar een reguliere inrichting?

Datum
27 mei 2025

Onze referentie
6421485

De LA wijst op het regelen van overgangsrecht voor bestaande advocaat-cliëntrelaties, de omgang met doorbrekingen van de beoogde regel die het gevolg zijn van overplaatsing van een gedetineerde en de vraag of er na invoering nog voldoende ter zake kundige advocaten zijn waaruit EBI-/AIT-gedetineerden kunnen kiezen. Deze praktische punten spelen een belangrijke rol in de beoordeling van de juridische houdbaarheid van de beoogde regel, en is in elk geval van wezenlijk belang voor de uitvoerbaarheid en effectiviteit daarvan.

Schematisch overzicht van de adviezen

Hieronder treft u een schema in waarin per aspect de vindplaats wordt genoemd per advies.

	College voor de Rechten van de Mens	NOvA	RSJ	Prof. Dr. Diana de Wolff	LA
<i>Hoger recht</i>					
EVRM	p.2-6	p. 3	p. 3	p. 4-7	p. 4-15
IVBPR	p. 2 en 6	p. 3	p. 3	p. 4	p. 4 en 8
Handvest	p. 2, 6-7	p. 3			
EU-richtlijn		p. 3			p. 4
<i>Nationaal recht</i>					
Penitentiare beginselenwet	p. 5	p. 3	p. 3		
Wetboek van Strafvordering	p. 4	p. 3	p. 3	p. 4	p. 4 en 8
Advocatenwet				p. 7-8	
<i>Kernwaarden</i>					
Onafhankelijkheid				p. 8	
Integriteit				p. 9-10	
Partijdigheid				p. 11	
Gedragsregels			p. 6	p. 11-13	
<i>Instrumenten ter weerbaarheid</i>			p. 6		
<i>Rechtsvergelijking</i>					
Italië		p. 5-7	p. 5	p. 14	
Schotland				p. 14	
België		p. 5-6		p. 14	
Duitsland		p. 5-6		p. 14-15	

<i>Praktische uitvoerbaarheid</i>		p. 4-5	p. 5-6		p. 17-18

Cluster secretaris-generaal

Directie Wetgeving en
Juridische Zaken
Afdeling Straf-en Sanctierecht

Datum

27 mei 2025

Onze referentie

6421485